



สัญลักษณ์มงคลอย่างจีนในงานช่างนอกราชธานี

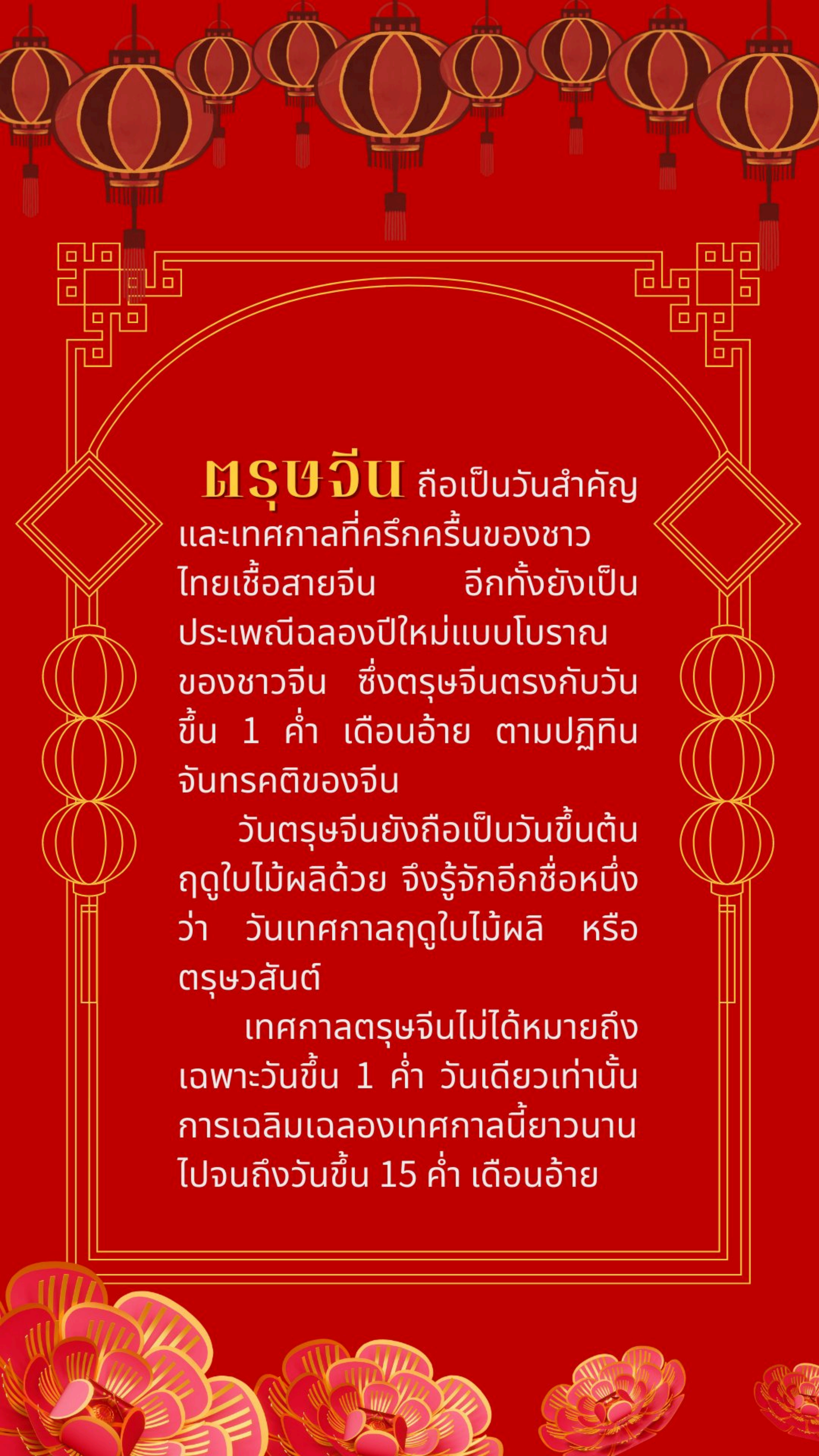


ภาพเครื่องตั้งที่บ้านประตูโบสถ์ วัดบางน้ำผึ้งนอก



กลุ่มโบราณคดี
สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี
เรียบเรียงโดย
นายสุเมธ สาริวงษ์ นักโบราณคดี





ตรุษจีน ถือเป็นวันสำคัญ
และเทศกาลที่ครึกครื้นของชาว
ไทยเชื้อสายจีน อีกทั้งยังเป็น
ประเพณีฉลองปีใหม่แบบโบราณ
ของชาวจีน ซึ่งตรุษจีนตรงกับวัน
ขึ้น 1 ค่ำ เดือนอ้าย ตามปฏิทิน
จันทรคติของจีน

วันตรุษจีนยังถือเป็นวันขึ้นต้น
ฤดูใบไม้ผลิด้วย จึงรู้จักอีกชื่อหนึ่ง
ว่า วันเทศกาลฤดูใบไม้ผลิ หรือ
ตรุษวสันต์

เทศกาลตรุษจีนไม่ได้หมายถึง
เฉพาะวันขึ้น 1 ค่ำ วันเดียวเท่านั้น
การเฉลิมฉลองเทศกาลนี้ยาวนาน
ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนอ้าย



วัดบางน้ำผึ้งนอก

ตั้งอยู่ตำบล
บางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ วัด
ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาทางฝั่งทิศตะวันตก

จากหนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักรระบุว่า
วัดบางน้ำผึ้งนอกสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2450 ได้รับ
พระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งแรกหลังเมื่อ พ.ศ. 2509

สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัดประกอบด้วย อุโบสถ
วิหารหลังเก่า และกำแพงแก้ว โดยศิลปกรรมของวัด
แห่งนี้ปรากฏร่องรอยอิทธิพลจีนด้วย



ภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งแบบจีนด้านในประตู
ทางเข้าด้านหน้าอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้งนอก



บาน
ประตู
หน้า
อุโบสถ
คู่อี 1

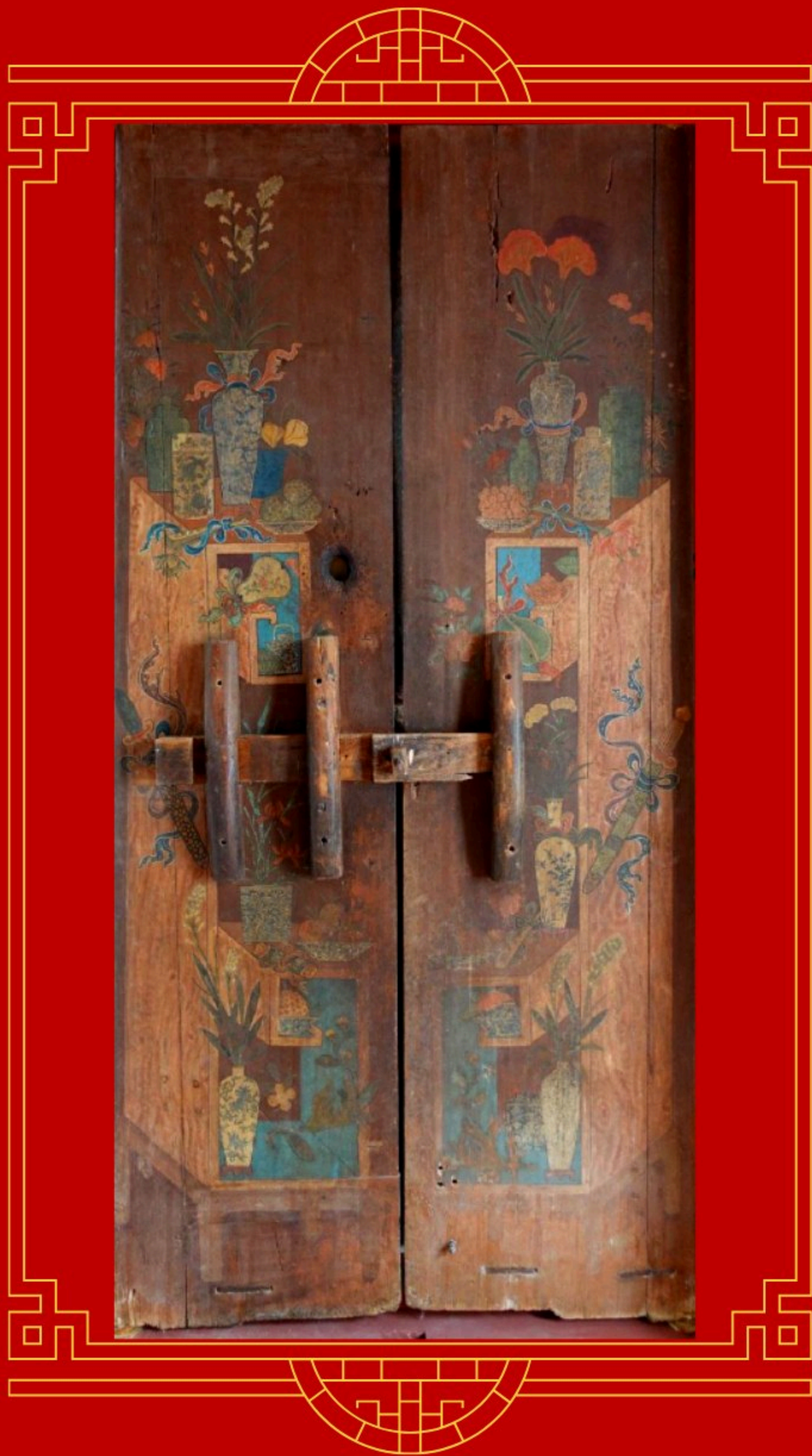


ภาพจิตรกรรมอิทธิพลจีนอยู่ที่ด้านในประตูทางเข้า
ด้านหน้าของพระอุโบสถทั้งสองบาน เขียนเป็นภาพ
เครื่องตั้งแบบจีนบนถ้ำม้วน ซึ่งวางอยู่บนขาตั้ง
เครื่องบูชาประกอบด้วย แจกันลายครามสำหรับปัก
ดอกไม้, ผลไม้มงคล-ผลไม้พื้นถิ่น, ถ้วยชาม, ชุดปั้น
ชงชา, จานผลไม้, พัด, , คัมภีร์, อาวุธ ฯลฯ

ภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งแบบจีนด้านในประตู
ทางเข้าด้านหน้าอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้งนอก



บาน
ประตู
หน้า
อุโบสถ
คู่อี่ 2



กุ่ม้วน คือเครื่องเรือนชนิดหนึ่งของจีน ใช้รองรับวัตถุต่าง ๆ เป็นที่นิยมตั้งแต่กลางถึงปลายราชวงศ์ชิง ในภาพจิตรกรรมจะวาดกุ่ม้วนในแนวตั้งตามลักษณะโครงสร้างประตู วาดเครื่องบูชาและเครื่องเรือนทั้งหลายโดยเขียนแบบสมจริง จัดวางองค์ประกอบเครื่องตั้งแบบสมมาตรเต็มพื้นที่บานประตูทั้งสองข้าง แต่มีรายละเอียดพวกลวดลายแจเครื่องลายคราม และประเภทดอกไม้ ผลไม้ ที่ใช้ประกอบเครื่องตั้งแตกต่างกันไป



เครื่องตั้ง หมายถึง เครื่องตั้งโต๊ะบูชา
ประกอบไปด้วย แจกัน เชิงเทียน กระจก
รูป และพานดอกไม้

เครื่องตั้งแบบจีน จะมีองค์ประกอบ
ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่จากหลักฐานภาพ
จิตรกรรมที่เขียนภาพเครื่องบูชาอย่างจีน
ในสมัยรัตนโกสินทร์ดังเช่น วัดราชโอรสา
รามราชวรวิหาร ปรากฏให้เห็นว่า มีการ
เขียนภาพเครื่องประดับเรือน เช่น เครื่อง
ถ้วย ดอกไม้ ผลไม้ หรือของมีค่าต่าง ๆ จัด
วางประกอบอยู่เหล่าเครื่องตั้งถ้วย สิ่งของ
เครื่องใช้เหล่านี้มีลักษณะคล้ายกับการจัด
วางเพื่อตกแต่งบ้านของชาวจีน

ความนิยมภาพเครื่องตั้งแบบจีนในงานจิตรกรรมไทย น่าจะได้รับแรงบันดาลใจมาจากการรื้อสวนขวาในรัชกาลที่ 3 และได้ขนย้ายสิ่งของต่าง ๆ จำนวนมากภายในสวนขวา อาทิ เครื่องตั้ง และเครื่องเรือนแบบจีนไปถวายวัดหลายแห่ง จากการพบเห็นสิ่งของเหล่านี้จึงส่งผลให้ช่างศิลปกรรมนำมาเขียนภาพการจัดวางเครื่องตั้งในอุโบสถหรือวิหารขึ้น



ภาพจากนิทรรศการพิเศษที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
จัดแสดงเครื่องโต๊ะและเครื่องถ้วยลายคราม

ที่มาภาพ : เพจ Kennie Gallery เข้าถึงได้จาก

<https://www.facebook.com/Kenniegallery/posts/1348124635352061/>

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เป็นแม่กองจัดสร้างสวนข้างพระราชมณเฑียรด้านตะวันออกขึ้นใหม่ มีการขุดสระ สร้างพระราชมณเฑียรและสร้างแก่งขึ้นเป็นอันมาก สวนที่กล่าวนี้เรียกกันว่า “สวนขวา”

สวนขวา ถือเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงพระราชนิยมศิลปะการสร้างและการตกแต่งอาคารแบบจีน อีกทั้งยังเป็นมูลเหตุทำให้เครื่องโต๊ะบูชาแบบจีนเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งเป็นที่นิยมต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3

ตัวอย่างสิ่งของในภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งแบบจีน บนบานประตูพระอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้ง



แจกัน

เป็นแจกันทรงสูง ส่วนคอคอด
เข้า มีทั้งแบบลายคราม และแบบ
เคลือบสีเขียว ลวดลายที่ปรากฏ
บนแจกันลายครามในภาพเป็น
ลายมังกรดินเมฆ ส่วนแจกัน
เคลือบเขียวเขียนลายดอกบัว
แจกัน มีเสียงพ้องกับคำว่า
"ผิงอัน" แปลว่า ร่มเย็นเป็นสุข

ปิ่นชงชาพร้อมถ้วยชา

ชุดปิ่นชงชาแบบลายคราม โดย
ลวดลายบนปิ่นชงชาเป็นลาย
เมฆ ส่วนถ้วยน้ำชาเขียนลาย
พรรณไม้เป็นส่วนกิ่งและใบไม้



ชามพร้อมฝาครอบ

เป็นเครื่องถ้วยลายคราม
เขียนลายพรรณพฤกษาทั้งที่
ส่วนชามและฝาครอบ



ตัวอย่างสิ่งของในภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งแบบจีน บนบานประตูพระอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้ง



ดอกโบตั๋น (พุดตาล)

ถือเป็นดอกไม้ชั้นสูงที่ใช้ในงานมงคล เช่น วันขึ้นปีใหม่
ของจีน นอกจากนี้ดอกโบตั๋น
ยังเป็นสัญลักษณ์แทน ฮก
(โชคลาภ ความมั่งคั่ง)

ดอกบัว

ชาวจีนที่นับถือพุทธศาสนาถือว่า
ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของความ
บริสุทธิ์ ชาวจีนนิยมใช้ภาพดอกบัว
แทนคำที่มีความหมายว่า ความ
กลมกลืน อีกทั้งยังเป็นหนึ่งใน
สัญลักษณ์แปดเซียนในลัทธิเต๋า



ดอกกล้วยไม้

ในวัฒนธรรมจีนใช้ดอก
กล้วยไม้แทนความหมายถึง
มิตรภาพที่ดี และความเป็นน้ำ
หนึ่งใจเดียวกันระหว่างเพื่อน



ตัวอย่างสิ่งของในภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งแบบจีน บนบานประตูพระอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้ง



พัด

ถือเป็นหนึ่งในเครื่อง
เขียน และสัญลักษณ์
ประจำตัวของพวกนัก
ปราชญ์ หรือบัณฑิต

มิดสั้น/ดาบ

ในทางพุทธศาสนาหมายถึงปัญญา
ที่สามารถตัดอวิชชาและนำไปสู่
ความรู้แจ้งเห็นจริง ส่วนในลัทธิเต๋า
ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของชียชนะ
ต่อสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง และเป็น
สัญลักษณ์ของหนึ่งในแปดเซียน



มีวนกระดาศ/คัมภีร์

มีลักษณะเป็นมีวนกระดาศ
ถือเป็นสิ่งของประดับประจำ
บ้านของชาวจีน และยังถือว่าเป็น
สิ่งของศักดิ์สิทธิ์ในทาง
พุทธศาสนาด้วย



ตัวอย่างสิ่งของในภาพจิตรกรรมเครื่องตั้งแบบจีน บนบานประตูพระอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้ง



ลางสาด ?

เป็นหนึ่งในผลไม้พื้นถิ่น อีกทั้งยังเป็นผลไม้ที่นิยมปลูกทั้งในสวนใน-สวนนอก จนมีการเก็บภาณีอากาศที่เรียกว่า "อากาศสวนใหญ่"

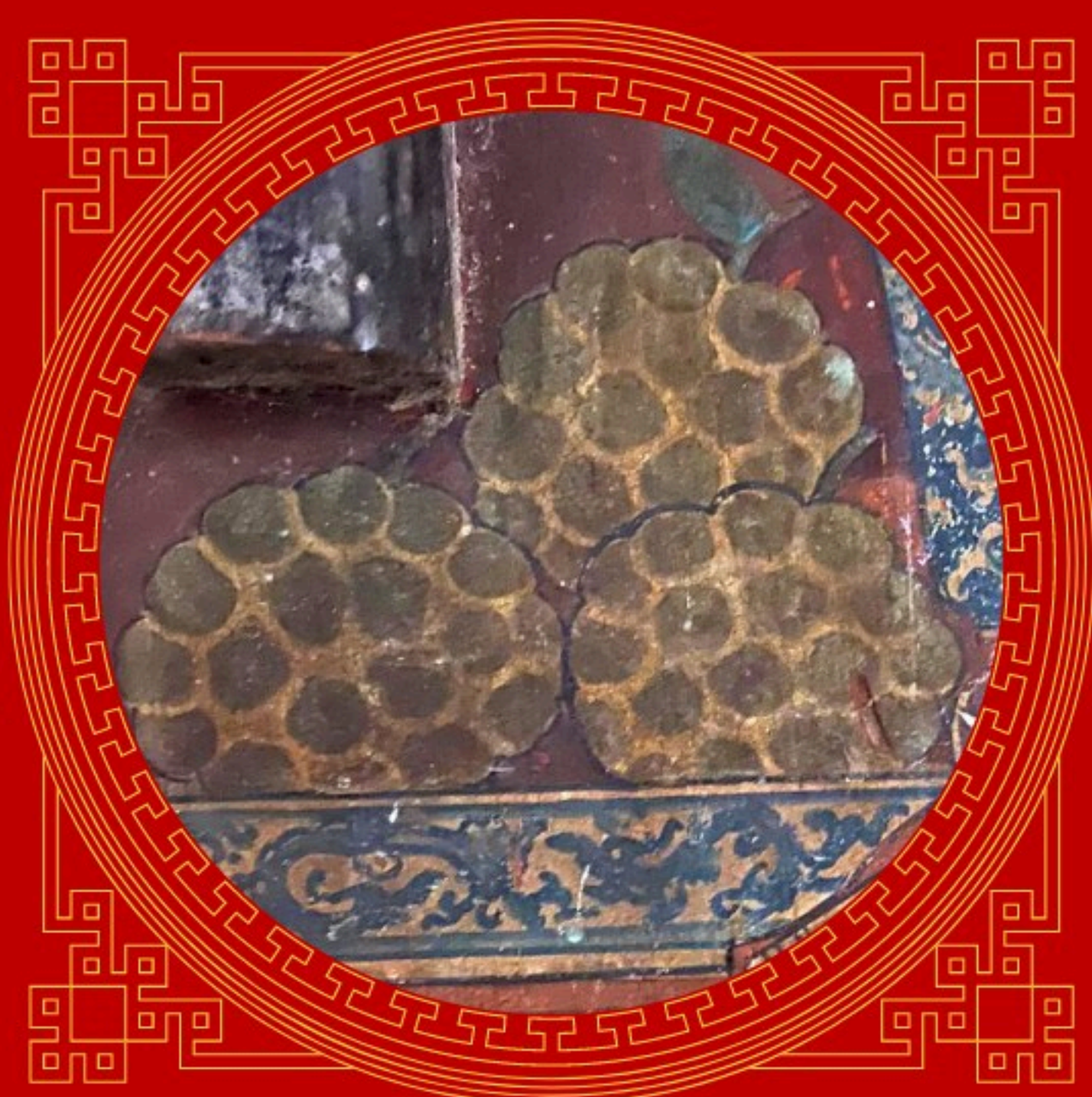
ลูกท้อ

เป็นผลไม้พันธุ์เดียวกับพลัม แพร่หรือสาละ ชาวจีนถือว่าเป็นผลไม้ที่บันดาลความเป็นเซียนให้แก่เซียนทั้งแปด อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แทน ชิว (ความมีอายุยืนยาว)



น้อยหน่า

เป็นหนึ่งในผลไม้พื้นถิ่น



สภาพภายในอุโบสถ วัดบางน้ำผึ้งนอก ก่อน-หลัง การบูรณะ



ในปี พ.ศ. 2563-2564 สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี ได้ว่าจ้าง บริษัท นอร์ทเทิร์นชั่น (1935) จำกัด เป็นผู้ดำเนินงานอนุรักษ์ และพัฒนาโบราณสถานวัดบางน้ำผึ้งนอก รวมถึงยังได้มีการติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น รั้วรอบโบราณสถาน ปูพื้นผิวทางเดินรอบอาคาร ป้ายบอกชื่อวัด เป็นต้น จนในปัจจุบัน วัดบางน้ำผึ้งนอกอยู่ในสภาพเรียบร้อยและมีความสวยงาม



สภาพวิหารและอุโบสถ วัดบางน้ำผึ้งนอก ก่อน-หลัง การบูรณะ (ด้านทิศตะวันออก)

ที่มาภาพ : บริษัท นอร์ทเทิร์นชั่น (๑๙๓๕) จำกัด, รายงานการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดบางน้ำผึ้งนอก ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (กรมศิลปากร: สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี, 2564), 23, 120, 131-132.



บาน
ประตู
หน้า
อุโบสถ
คู่อี่ 1
(ก่อน-
คลังการ
อนุรักษ์)



นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมภายในวิหารและอุโบสถของวัดบางน้ำผึ้งนอกด้วย ซึ่งได้ดำเนินการทำความสะอาด, เสริมความมั่นคงของชั้นสีจิตรกรรม, ถมชั้นรองพื้นรอยชำรุดของจิตรกรรม รวมไปถึงการเขียนสีซ่อมเต็มสีในส่วนที่ชำรุดเสียหาย ฯลฯ

ที่มาภาพ : บริษัท นอร์ทเทิร์นซัน (๑๙๓๕) จำกัด, รายงานจิตรกรรมวัดบางน้ำผึ้งนอก (กรมศิลปากร: สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี, 2564).



บาน
ประตู
หน้า
อุโบสถ
คู่อี่ 2
(ก่อน-
คลังการ
อนุรักษ์)



รายการ อ้างอิง



เอกสาร

กองพุทธศาสนสถาน. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2525.

บนิษฐา สวัสดิรักษา. "จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร และพระอุโบสถ วัดบางน้ำผึ้งนอก จังหวัดสมุทรปราการ: งานช่างนอกราชธานีสมัยรัชกาลที่ 3." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.

เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค). เรื่องทำสวน ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ ท่านผู้หญิงสง่า อิงคุลานนท์ ท.จ.ว., ภ.ปร.๔ ณ เมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 17 พฤษภาคม 2558. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2558.

ชุตินันท์ ชูสถาพรกุล. "รูปแบบและความหมายของระบบสัญลักษณ์ในเทศกาลตรุษจีน กรณีศึกษาชุมชนจีนแต้จิ๋วเยาวราช กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2548.

จิตติมา อังกูรวัชรพันธ์. "ภาพสัญลักษณ์มงคล ฮก ลก ซิ่ว: คติความเชื่อแบบจีนในงานศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 3." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

บริษัท นอร์ทเทิร์นซัน (๑๙๓๕) จำกัด. รายงานการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานวัดบางน้ำผึ้งนอก ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. กรมศิลปากร: สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี, 2564.

----- . รายงานจิตรกรรมวัดบางน้ำผึ้งนอก. กรมศิลปากร: สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี, 2564.

อชิรัชฎ์ ไชยพจน์พานิช. "อิทธิพลศิลปะจีนในงานจิตรกรรมแบบนอกอย่างสมัยรัชกาลที่ 3." วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

อุษาวดี รัศมีวงศ์. "ภาพจิตรกรรมเครื่องบูชาอย่างจีนในศิลปะรัตนโกสินทร์." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.

เว็บไซต์

(2564). สนวนขา, สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2566 จาก <https://www.royaloffice.th/2021/03/25/สวนขา/>

ธนภัทร์ ลีมหัสนัยกุล, (2562), วัดราชโอรสาราม, สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2566. จาก <https://readthecloud.co/wat-ratchaorasaram/>

